

Was Dr. Montessori een Theosoof ?

Op bladzij 88 van haar biografie over Dr. Montessori ⁱ meldt Marjan Schwegman dat Montessori, al voordat zij haar werk in Rome begon in de Casa dei Bambini, lid was van de Theosophical Society. Op 23 mei 1899 al. Dit is aangetoond door de Australische onderzoekerster Carolie Wilson, in een artikel in het 'History of Education Society Bulletin' Het heeft me nogal wat moeite gekost om dit artikel te achterhalen. Uiteindelijk lukte het via een universiteitsbibliotheek in Engeland. Omdat waarschijnlijk meer in Montessorioopvoeding geïnteresseerden het zullen willen lezen kun je het [hier](#) downloaden. ⁱⁱ

In dezelfde tijd trok ze zich van tijd tot tijd terug in een klooster in de buurt van Bologna om er te bidden en te mediteren. Haar belangstelling voor de theosofie was kennelijk het gevolg van het feit dat dit Roomse bidden en mediteren haar niet geheel bevredigde, zegt Schwegman.

Wat is theosofie?

Voordat we ons verder gaan bezighouden met de betekenis van deze opmerkelijke stap van Dr. Montessori zullen we eerst proberen samen te vatten wat theosofie is. ⁱⁱⁱ

"De hoofdlijnen van het theosofisch stelsel zijn de volgende: Het universum is één groot organisch geheel, met een fijnere geestelijke en een grovere stoffelijke zijde. Het wezenlijke is de Geest, het eeuwige, levende Beginsel, dat alles in stand houdt en eigenlijk alles is. De materie is slechts de vorm waarin het Goddelijk Leven zich manifesteert. Trekt het Leven zich terug, dan stort de materiële vorm ineen: het zonnestelsel wordt een chaos, de mens een lijk."

Over theosofie zou veel meer te zeggen zijn dan wat hierboven staat. Ik beperk me hier tot dit citaat, omdat het aantoont dat de theosofische gedachtegang een weids karakter heeft, zoals bij een godsdienst, en zich uit in een taal die wat hoogdravend en esoterisch is.

Montessori en de theosofie

Toen Dr. Montessori in 1952 overleed maakte de Theosophical Society in India bekend dat zij in 1899 was toegetreten tot het Genootschap. Later heeft ze dat lidmaatschap beëindigd. In welk jaar en waarom is niet bekend.

Kenners van de Montessoritheorie klinken denkbeelden als het universum dat één groot organisch geheel is wel bekend in de oren. In boeken die Montessori over de kosmische opvoeding schrijft gaat het over dezelfde gedachten. Maar dat zou ik the-

osofie in tweede aanleg willen noemen, die tot uiting komt in de jaren waarin zij en haar zoon Mario in India verblijven.

Haar ontdekking dat Montessori al veel eerder beïnvloed werd door de theosofie dan we in het algemeen aannemen brengt Wilson op de gedachte dat ook haar werk bij de aanvang in de Casa dei Bambini in Rome in 1907 door het theosofisch denken gevoed kan zijn. Ze wijst op een passage uit het werk van de Russische theosoof Madame Blavatsky, die in 1899 een pedagogische situatie beschrijft die zo op het werk in San Lorenzo zou kunnen slaan. Maar dat moest toen nog beginnen.

Helena Blavatsky

Blavatsky beschrijft een licht, schoon klaslokaal. Met platen aan de wand en versierd met bloemen. Het kind leert er schoon, lief en ordelijk te zijn. Het zingt en speelt er. Het heeft speelgoed dat zijn intelligentie stimuleert en zijn motoriek wordt geoefend. De omgang met het kind door de volwassene is vriendelijk .

Dat is inderdaad een omgeving zoals de Casa dei Bambini in San Lorenzo uiteindelijk zal zijn. Uiteindelijk. Het onderzoek van Paola Trabalzini uit Rome toont aan dat de voorbereide omgeving van het Kinderhuis in San Lorenzo in het begin sterk leek op een klaslokaal zoals dat er in die tijd in het algemeen uitzag. Met een schoolbord op een ezel en de juf op een podium

CASA DEI BAMBINI DEL FABBRICATO

Aanvankelijke inrichting van een Casa dei Bambini

achter een lessenaar.^{iv} De foto is uit een boek van E. Talamo "La Casa Moderna nell'opera dell' Istituto di Beni Stabili" uit 1910. Dat Montessori met de beschrijving van Blavatsky in gedachten aan haar experiment in San Lorenzo begon? Het zou kunnen, maar is gezien de mededelingen van Trabalzini niet waarschijnlijk.

Zeker is dat Montessori in "De Methode, de Ontdekking van het Kind" ^v, waarin ze haar experiment in Rome beschrijft,

geen melding maakt van kennis omtrent Blavatskys ideeën. Ik zeg het Wilson na. En dat terwijl ze wel Itard en Séguin noemt als personen die hebben bijgedragen aan de wijze waarop ze haar Kinderhuis in Rome uiteindelijk vorm gaf.

Uiteindelijk zegde Montessori haar lidmaatschap van het Theosofisch Genootschap op. In welk jaar ze dit deed is niet bekend.

Montessori en het katholicisme

Günter Schulz-Benesch

Het is interessant om na te gaan hoe Dr. Montessori, naast de theosofie, beïnvloed werd door de katholieke geloofsleer. Ze trok zich terug in een klooster bij Bologna om er te mediteren. Dus van enige invloed moet haast wel sprake zijn. Deze verkenning kunnen we het best uitvoeren aan de hand van de Duitse Montessoriaan Günter Schulz (die zich later Schulz-Benesch noemde) ^{vi}

Vanaf bladzij 105 beschrijft Schulz-Benesch Montessori's persoonlijk verhouding tot godsdienst en kerk. Schulz-Benesch probeert een antwoord te formuleren op de vraag of Montessori in haar denken geïnspireerd wordt door het katholieke geloof, of dat er ook andere religies of ideologieën invloed op haar werk hebben. Zijn antwoord is tenslotte dat dit niet het geval is. Schulz-Benesch haalt Gunning aan, die haar in haar jonge jaren een socialist noemt. Maar tussen 1916, als haar boek "Zelfopvoeding" ^{vii} verschijnt en het begin van de Tweede Wereldoorlog noemt hij haar een orthodox katholiek. Dat kan volgens hem dus niet sporen met socialist zijn.

Anna Maccheroni

Tussen 1907 en 1912 overwoog Montessori om samen met een aantal medestanders van haar methode een religieuze orde te stichten, die zich met pedagogisch werk zou bezighouden. Maar Padre Tacchi Verturi S.J. raadde haar aan om haar opvoedingsconcept niet aan een groep geloofsgenoten voor te behouden, maar het aan de wereld te schenken. Zowel haar zoon Mario als één van de beoogde zusters, Anna Maccheroni, vertelden de schrijver dit verhaal. Je mag er wel uit concluderen dat Montessori kort na de opening van haar eerste Kinderhuis in Rome haar briefkaart naar Adyar gestuurd moet hebben om zich

af te melden bij het Theosofisch Genootschap.

Door het uitdragen van haar persoonlijke katholiek-religieuze gevoelens zou Montessori meerdere mensen in haar omgeving ertoe gebracht hebben zich tot het katholicisme te bekeren. Onder hen haar biograaf E.M. Standing ^{viii}, die opgevoed werd als een Quaker.

Schulz-Benesch ontwaart wel in de latere boeken van Montessori een aan ideologie grenzende trek: kinderen moeten worden opgevoed in een omgeving die vrij is van haat en vooroordeel. Zo zal een duurzame vrede bereikbaar worden.

Paola Trabalzini, met wie ik over de theosofenkwestie correspondeerde, heeft over het katholiek zijn of theosoof zijn een interessante theorie. Ze denkt dat Montessori in de beginjaren van haar werk in Rome zowel theosoof als katholiek was en door de jaren heen in contact met theosofen gebleven is. Dat verklaart ook haar gang naar India in 1939. En ze wijst de gedachte af van Marjan Schwegman, die schrijft dat Montessori in haar boeken nooit naar theosofie verwees omdat persoonlijke ervarin-

gen, waaruit kennis van hogere waarheden ontstaat geheim moeten blijven volgens theosofische principes.

Verder geeft Trabalzini bijzonderheden over de religieuze orde, die Montessori wilde stichten. Ze volgde met enige medewerkers een religieuze cursus die gegeven werd door een zuster Franciscanes in het klooster van deze zuster in Grottaferrata bij Rome. De orde die ze wilde stichten zou 'de zaak van het kind' moeten dienen. Trabalzini schrijft me op gezag van S.Cohen ^{ix} dat Montessori voor de orde geen toestemming van het Vaticaan kreeg.

Opnieuw Montessori en de theosofie

In mijn Montessori Prentenboek schrijf ik:

"In 1939 vertrokken Dr. Montessori en haar zoon Mario naar India voor een verblijf van een paar maanden. Ze waren uitgenodigd door George Sidney Arundale en zijn vrouw Rukmini Devi. Die woonden in Adyar, een wijk van de stad Madras. Die stad heet tegenwoordig Chennai. Arundale was Rector van de universiteit van Madras en ook nog de president van het Theosofisch Genootschap in India, dat in Adyar een grote vestiging had. Rukmini Devi gaf er leiding aan het Kalakshetra Centrum voor Kunst en Muziek, dat zij gesticht had.

Het echtpaar had de Montessori's twee keer bezocht in Laren in 1937 en 1938. India - dat toen nog bestond uit India, Pakistan en Bangladesh samen - was een Britse kolonie die werd geregeerd door een Onderkoning. De verwachting was dat India een zelfstandige natie worden zou en Arundale was ervan overtuigd dat de Montessori's een belangrijke bijdrage zouden kunnen leveren in de bestrijding van het alfabetisme in het land onder zowel kinderen als volwassenen. Alfabetisering was nodig om het toekomstige democratische functioneren van de

Annie Besant 1847 - 1933

staat te waarborgen; het land zou een betere democratie worden als de burgers beter onderwijs kregen.

Het was de bedoeling dat Maria en Mario Montessori cursussen zouden geven, zodat er Montessorischolen gesticht konden worden om aan de alfabetisering en natuurlijk ook aan de opvoeding in bredere zin bij te dragen. Ze werden gehuisvest in het Theosofisch Centrum, in een mooie koloniale villa in de Olcott tuin. De Montessori's woonden op de bovenverdieping van die villa. Op de benedenverdieping was een Montessorischooltje, dat diende als observatieschool voor de studenten, die de cursus gingen volgen. Dat schooltje was er al eerder en werd waarschijnlijk gesticht door Annie Besant, de eerste president van het Theosofisch Genootschap in Adyar. "

Omdat de Tweede Wereldoorlog uitbrak werd het verblijf van enige maanden verlengd met enige jaren. Montessori verhuisde naar Kodaikanal, waar ze een eigen schooltje stichtten.

Montessori werd niet opnieuw lid van het Theosofisch Genootschap. Dit wordt, zegt Wilson, gemeld door Dr. Arundale in 1939. En ook Montessori zelf ontkende het lidmaatschap toen haar ernaar gevraagd werd in de schaduw van de beroemde tweehonderd jaar oude banyan tree op de compound van Adyar. "Ik ben een Montessori-aan" was haar antwoord.

Maar de contacten met het Genootschap waren en bleven innig. Montessori gaf haar cursussen in Adyar en later ook elders in India, Pakistan en Ceylon. Het Kalakshetra Centrum van Rukmini Devi gaf al haar boeken uit. Tot ver in de tachtiger jaren bestelde ik die boeken bij het 'Theosophical Publishing House' in Londen, dat ze soms op hun beurt weer voor me bestelde in Chennai. Het pakje uit India werd stevast geopend door de douane om te kijken of er hasj in zat.

Veel later, in 2009, werd er een internationaal AMI congres georganiseerd door de AMI op het terrein van het Theosofisch Genootschap.

Schulz-Benesch noemt ook het artikel in het tijdschrift "Theosophy in Australia" uit 1952 waarin staat: "We recall that though Dr. Montessori was not nominally member of the Theosophical Society in recent years, she became a member after her first encounter with Annie Besant many years ago and translated 'Esoteric Christianity' into Italian. Also she was President of a Lodge in Rome."

Schulz-Benesch acht dit laatste onwaarschijnlijk. In de dertiger jaren schreef Montessori twee boeken over katholieke opvoeding. ^x Dat doe je niet als je president van een Lodge van de Theosofen in Rome bent. Maar hij zag hierbij wellicht over het hoofd dat dit 'encounter' zich afspeelde nog voor het werk in San Lorenzo begon en dat het lidmaatschap – gezien de plannen voor een religieuze orde – waarschijnlijk

spoedig na dat begin weer ophield. Dat van die Lodge in Rome blijft onwaarschijnlijk. Schulz-Benesch spreekt van een sprookje.

Maastricht, 4 maart 2011. Fred Kelpin.
Bijgewerkt op 12 mei 2011 en 15 maart 2019.

ⁱ "Maria Montessori, Kind van haar tijd, vrouw van de wereld"

Marjan Schwegman

Amsterdam University Press, 1999

http://books.google.nl/books?id=8WpA9WFuktYC&printsec=frontcover&dq=Montessori&hl=nl&ei=f i TZKYAY WcOrL73JUF&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=5&ved=0CEAQ6AEwBA#v=onepage&q&f=false

ⁱⁱ "History of Education Society Bulletin"

1985 vol. 36 pp 52 - 54

ⁱⁱⁱ "Oosthoeks Encyclopedie"

Deel 14 bladzij 292

Utrecht, A Oosthoek's Uitgeversmaatschappij 1968-6

^{iv} Prof. Paola Trabalzini in een lezing voor het 'Montessori Summer Seminar 2010' van 22 – 27 augustus in Amsterdam.

^v "De Methode, de Ontdekking van het Kind"

Dr. Maria Montessori

Amsterdam, Montessori-Pierson Publishing Company. 2016

^{vi} "Der Streit um Montessori"

Nachforschungen und Bibliographie

Günter Schulz

Freiburg in Breisgau, Verlag Herder. 1961

^{vii} "Zelfopvoeding"

Methode voor het lager onderwijs

Dr. Maria Montessori

Vertaald door A.J. van der Hoeven en Mevrouw L. Loopuyt-De Bruin

Amsterdam, Van Holkema & Warendorf N.V. 1934-2

^{viii} "Maria Montessori"

Her life and work

With an introduction by Lee Havis

A.M. Standing

A Plume Book

New York, September 1984-1

^{ix} "Maria Montessori: priestress or pedagogue"

Teacher's College Record Vol. 71 no. 2 December 1969 page 317

^x "L' Éducation Religieuse"

La vie en Jésus-Christ

Maria Montessori

Paris, Desclée de Brouwer. 1956-?

en

"Het Kind in de Kerk"

Verhandelingen over Godsdienstige Opvoeding en Karaktervorming van Kinderen

Dr. Maria Montessori, met een voorwoord van W. Roche S.J.

Uit het Engels vertaald door Maura Blans OBL O.S.B
Hilversum, N.V. Paul Brand's Uitgeversbedrijf. 1933.